

STRIGIDAE - SYNDROOMA

I

Helsingin Sanomien 90-vuotisen ilmestymisen kunniaksi julkaistun tiedekirjoitussarjan ensimmäisessä osassa johtava tiedepoliitikkomme, kansliapäällikkö Jaakko Numminen korosti "...tutkimustoiminnan merkitystä sekä teknologisten että sosiaalisten innovaatioiden luojana. Ilman tutkimustoimintaa ja innovaatioita ei taloudellista kasvua ole mahdollista pitää yllä." (1)

Erityisesti kuitenkin suomalainen yhteiskuntatiede näyttää olleen eräiltä osiltaan varsin saamatonta Nummisen korostamassa mielessä, sosiaalisten innovaatioiden kehittämis-työssä. Ainakin julkisuuden perusteella - ja sehän on tämän hetken Suomessa käypä mittapuu tieteen arvioinnissa - yhteiskuntatiede on sosiaalisen innovoinnin asemesta pikemminkin harjoittanut itsestäänselvyyksiä vatvovaa nol-latutkimusta, ideologista propagandaa, epäkäytännöllistä ja elämälle vierasta löysää filosofointia, perusteetonta spekulatiota ja niin edelleen. Sen sijaan positiivisen tieteen vanhat tulokset ja käytännölliset keksinnöt antavat odottaa itseään. - Sitä suurempi on tietysti ilo, kun kalliisti viljellyn lustepel-lon pientareelle näyttäisikin nousevan aitoja jyvää kantava korsi.

Ajattelen lähinnä sitä viestinnän tutkimusta, joka nyttemmin on päässyt vapaasti versonaan tamperelaisen tiedotusoppi-hegemonian ohitse tieteenharjoituksen omilla ehdoilla. Erityisesti ajattelen U.E. Moisalan paria melko tuoretta tutkimusta. (2) Tutkija itse pitää raportoimiaan tuloksia merkittävinä:

"Olen tietoinen siitä, että vuorovaikutus-suhteen nostaminen myös joukkoviestinnän ja erityisesti sähköisen viestinnän syvimmäksi sisällöksi on monella tavalla mullistava toimenpide." (3)

Tähän voi yhtyä. Itse asiassa Moisala nostaa huomion kohteeksi jälleen niitä unohduksissa olleita ajatuksia, jotka Brecht esitti aikoinaan seuraavassa muodossa:

"...on radiolla vain yksi puoli siinä, missä sillä pitäisi olla kaksi. Se on pelkkä jakelulaitos, se vain annostelee.

"Ja nyt, ollaksemme positiivisia eli tutkaillaksemme esiin radion positiivisen puolen, ehdotus radiotoiminnan mullistamiseksi: Muutettakoon radio jakelulaitoksesta vuorovaikutuksen laitokseksi. Radio olisi suurenmoinen ajateltavissa oleva julkisen elämän vuorovaikutuslaitos, valtava kanavajärjestelmä -

eli toisin sanoen se olisi sitä, jos se ymmärtäisi paitsi lähettää myös vastaanottaa eikä pelkästään kuulla kuulijaa, vaan saada hänet puhumaan, ja hänen eristämisenä asemesta solmia hänelle yhteyksiä." (4)

Muiltakin yhteiskuntatieteen aloilta on viimeaikoina kantautunut lupaavia ääniä, että kokemuksesta ollaan ottamassa oppia ja turha teoreettinen spekulatio kutistetaan valta- asemastaan asianmukaisiin mittoihin.

II

Moisalan lähtökohtana on viestintätutkimuksen lähettäjä- eli vaikuttajakeskeisyyden kokeminen ylimalkaan ongelmalliseksi. Tämän kokemuksen pohjalta Moisala muotoilee tutkimusongelmansa seuraavasti: "Voidaanko vaikuttajakeskeisen informaation ja viestinnän nykytilan tutkimuksesta ja sille läheisistä tutkimus- alueista havaintoja tehden löytää viestinnän teorian muodostukselle ja paradigmalle uutta sisältökäsitteistöä, ja jos voidaan, millainen olisi viestinnän itsenäinen olemus, sen subjekti, ja millaisiin johtopäätöksiin syntynyt ratkaisu tällöin antaisi mahdollisuu- det?" (5)

Moisalan ekskursion viestinnän tutkimuksen nykytilaan, viestinnän tutkimuksen lähitieteisiin (lingvistiikka, neurofysiologia, sosiaalipsykologia, sosiolingvistiikka) sekä filologiaan (Wilfrid Sellars) (6) tuottavat seuraavan sisältöisen yleisen tuloksen: "...viestinnän idea toteutuu vain silloin, kun lähetettyyn sanomaan on tullut vastaus." (7) Toisin sanoen, viestintä sanan varsinaisessa mielessä on toteutunut vasta silloin, kun osapuolien, lähettäjän ja vastaanottajan välille on syntynyt vuorovaikutusta.

Moisala katsoo - L. Thayeriin (8) yhtyen - että yhtälö

$$A \rightarrow B = X$$

esittää viestinnän vallitsevan paradigman: A viestii jotakin B:lle, ja tämän tuloksena on X, (9) Mutta Moisalan suorittamien tutkimusten perusteella juuri tämä onkin ellei suorastaan virheellistä niin ainakin yksipuolista,

nimittäin lähettäjä- eli vaikuttajakeskeistä. "Viestinnän uudeksi tavoiteyhtälöksi" on valitsevasta paradigmasta poiketen kirjoitettava

$$A, = B, .$$

Tässä A, on viestintä, B, taas vuorovaikutus. Moisalan omin sanoin: "...uuden viestintäyhtälön tuotos X, [jota tosin oudosti ei näy itse yhtälössä - K.P.] muodostuu vuorovaikutussuhteen osapuolissa aiheuttamasta transaktiosta sekä heidän muista mahdollisista, ulkopuolelle suuntautuvista reaktioista." (10)

Viestintäyhtälön muutos on Moisalan tutkimuksen päätuloksia, kokemusperäisesti saavutettu (jopa johdettu) teoreettinen keksintö (11): "...esitetty analogia viestintä = vuorovaikutus näyttää...koko viestintää subjektina ja sen paradigmaa etsivänä jääneen kuvaamalla tavalla havainnoimatta ja tieteelliseen käsitteistöön siirtämättä." (12)

Tyydymme tähän suppeaan Moisalan teoreettisen läpimurron esittelyyn ja siirrymme seuraamaan, mitä käytännöllistä johtuu tämän itsenäisen tieteellisen työn saavutuksista.

III

Moisala ei suinkaan tyydy siis vain teoreettisen keksintönsä (= viestinnän itsenäinen idea on vuorovaikutus; viestintävuorovaikutuksen idea myös toteutukoon vajavaisten ihmisten vajavaisessa toiminnassa) esittelemiseen, vaan hän kehittää teoreettisen löytönsä pohjalta eräitä varsin käytännöllisiä johtopäätöksiä. (13)

"Teorioiden hyödyntävä vaikutus syntyy vasta sitten, kun niitä voidaan soveltaa käytäntöön." (14) Moisalan teoreettisen keksinnön käytännöllisen soveltamisen johtoaajatusta ei onneksi ole edes kovin vaikea nähdä jo itse teoriasta: "Ihmisen nostaminen sanoman vastaanottajasta joukkoviestinnän tasa-arvoiseksi osapuoleksi - viestintäihmiseksi." (15) (Emme nyt välitä Moisalan terminologian hienoisista omalaatuisuuksista, vaan etsimme hänen argumentaationsa rationaalia ydintä ja sen käytännöllisiä seuraamuksia.)

Moisala pyrkii ulottamaan johtoaajatuksensa käytännön ohjenufäksi tulkitsemalla viestinnän normaaliksi nykyaikaisen yhteiskunnan tavaratuotannoksi. Tämän mukaisesti joukkoviestinnästä pitäisikin puhua sellaisin termein kuin "selkeät valintavaihtoehdot", "vaihtoehtojen tarjonta", "viestinnän kuluttajat", "monet itsenäiset toisistaan riippumattomat ohjelmaa tuottavat-yhtiöt ja yksiköt", "katsojien valintatoivomukset", "valintaa helpottavat ohjelmakohtaiset tuoteselostukset", "tuoteselostuksessa pitäytyminen" ja niin edelleen. Meidän on kuitenkin mielipahaksemme todettava Moisalan pikkuisen erehtyneen hänen ajatellessaan, että tavaratuotanto ja markkinat ovat inhimillisen vuorovaikutuksen perimmäisin muoto, josta saataisiin perusmalli vuorovaikutteisen joukkoviestinnän luonnostelemiseksi. Tosin markkinavälitteinen kanssakäyminen on tullut nykyaikaisen yhteiskunnan hallitsevaksi kanssakäymismuodoksi, mutta joukkoviestintä onkin historiallisesti kehittynyt voittamaan markkinavälitteisen kanssakäymisen abstraktiutta ja anonymitteettia, siis muodostamaan universaalialia, nykyisellään jo maailmanlaajuisista kansalaisyhteiskuntaa. Markkinain varsinainen kieli, raha, kun ei pysty muuta merkitystä välittämään kuin tietoja arvosuuruuksista, ja tähän ei meille yleensä riitä maailmassa orientoituaksemme.

Historiallisesti siis joukkoviestintä olisi ilmeisesti nähtävä arvovälitteisen kanssakäymisen paisumisessa kasvavan vieraantumisen spontaanina vastatendenssinä, joka nähtävästi olisi sitä voimakkaampi juuri vieraantumisen vastavoimana ja -vaikutuksena, mitä vuorovaikutuksellisempi se olisi - täsmälleen Moisalan "viestinnän uuden tavoiteyhtälön" tarkoittamassa mielessä. (16) Erityisesti pitäisi huomata, ettei joukkoviestinnän käsittäminen vuorovaikutukseksi (tai joukkoviestinnän vuorovaikutusluonteen normatiivinen edellyttäminen) käsitteellisesti implikoi joukkoviestinnän tavaraluonteisuutta (17) eikä nosta markkinamekanismia joukkoviestinnän tuotannon, kontrollin ja ohjauksen itsestään selväksi pe-

riaatteelliseksi ratkaisumalliksi. - Näiden vähäisten varausten jälkeen voimme ryhtyä tarkastelemaan Moisalan käytännöllisiä johtopäätöksiä.

Suomen kohdalla Moisala katsoo teoreettisen keksintönsä johtavan seuraaviin ehdotuksiin:

A. Joukkoviestintäinstituutioiden uudelleen järjestely. Moisalan - ja ilmeisesti myös Wiion (18) - tavoitteeksi asettuu asiantila "monta itsenäistä toisistaan riippumatonta ohjelmaa tuottavaa yhtiötä ja yksikköä". Sikäli kuin tällä tavoitellaan "selkeiden valintavaihtoehtojen tarjoamista" (19) markkinamekanismin virittämiseksi, ei ole sanottu vielä mitään, mikä käsitteellisesti kytkeytyisi viestinnän vuorovaikutusideaan (tosin voidaan sanoa, että markkinoilla joukkoviestintäjärjestelmän kehitys tulisi ratkaisevasti riippumaan - ainakin aluksi - ns. kuluttajien valinnoista; mutta tässä on yhtä vähän kysymys yleisöjen keskinäisestä ja yleisöjen ja viestimien välisestä vuorovaikutuksesta kuin joukkoviestinnän parlamentaarisessa kontrollissa; edellisessä tapauksessa vuorovaikutussuhteen katkaisevat tavaramarkkinat, jälkimmäisessä poliittiset kannatusmarkkinat). - Moisalan argumentaation seassa kuitenkin risteilee tärkeitä vaatimuksia, joilla on relevanssia vuorovaikutusideaan kannalta. Ajattelen ennen kaikkea vaatimusta ohjelmatoiminnan itsenäisyydestä. Ainoastaan parlamenttipolitiikasta, kaupallisista intresseistä, valtion laitoksista, työmarkkinajärjestöistä jne. riippumattomat, itsenäiset yleisradiotoiminnan yksiköt voivat luoda yleisöihinsä sellaisia molemminpuolisesti aktiivisia viestintäsuhteita, joissa yleisöjen on mahdollista esiintyä sinä julkisuuden osapuolena, jolle niin politiikan, talouden kuin kulttuurielämänkin vallankäyttäjät ovat vastuullisia. (20) Tällainen välitön eikä siis markkinamekanismin deformatio julkisen elämän vuorovaikutuksellisuus rakentaisi - jos mikään - arvovälitteisen yhteiskuntakehityksen vastavoimaa.

B. Vuorovaikutussuhteen näkyminen ohjelmatu-

tannossa. Moisala vaatii: "Uuden viestintähmisen on saatava painoarvonsa näkyviin myös ohjelmien tuotannossa. Eli kansalaisille tulee olla tarjolla vaihtoehtoista ohjelmatarjontaa eri kanavilta ja lähteistä." Samaan hengenvetoon Moisala vaatii suitsia "ns. informatiivisuuden pakkosyötölle". (21) On jo tullut selväksi, ettei "valinta" ole "vuorovaikutuksen" ehto eikä siihen käsitteellisesti kytkeydy. Toisin sanoen, "viestinnän uuden tavoiteyhtälön" toteutumisen kannalta "valinta" on vähintäänkin indifferentti, ellei suorastaan este. Mutta muutoin, ehdottomasti: kansalaiset olkoot ohjelmatoiminnan keskipisteenä eli ymmärtäköön yleisradiojournalismi Brechtin vaatimalla tavalla myös vastaanottaa ja saakoon vastaanottajan myös puhumaan älköönkään eristäkö, vaan yhdistäköön, asettakoon vastaanottajat ja julkisen elämän intressipiirit keskinäisiin yhteyksiin ristiriitoja kahtamatta. (22)

C. Ohjelmien sisällön tosiasiallisuus ja enakkoinformointi. Moisala: "Ohjelmat on luokiteltava viestintähmisen valintaa helpottavin selkein tuoteselostuksin omiin opetus-, kasvatus-, ajankohtais-, viihde- yms. lokeroihinsa." (23) Jälleen vaatimus, joka - hullunkurisessa mahdottomuudessaankin - on muotoiltu "valinnan" näkökulmasta vailla yhteyttä teoreettisen keksinnön ytimeen, vuorovaikutuksellisuuteen. - Annamme nyt Brechtin opettaa Moisalaa Moisalan oman teorian suhteen. Brecht vaatii radiota mahtavaksi julkisen elämän vuorovaikutuskanavaksi, hän vaatii radiota paikalle tärkeisiin valtiopäiväistuntoihin, suuriin oikeudenkäynteihin (meillähän ei olisi tätä nykyä puutetta todella mahtavista veropetosprosesseista!), hän vaatii radiolta todellisia haastatteluja, joissa kyseltävien ei olisi mahdollista valmentautumalla verhoutua hiottujen valheiden taakse, hän vaatii väittelyjä ja hän vaatii, että kaikki "...nämä suurtaapaukset on ennakkoon ilmoittamalla selvästi nostettava esille päivittäisen kotimusiikki- ja kielikurssiruokalistan harmaasta yhdentekevyydestä." (24)

D. Suhtautuminen piilovaikuttamiseen. Moisala: "...kaikki piilovaikutusyritykset on jo ennakolta järjestelmällisesti torjuttava." (25) Vaatimus, jonka toteutettavuus yhtäältä on varsin ongelmallista monella tavalla, ei toisaalta taaskaan perustu millään loogisella tavalla Moisalan vuorovaikutusteoriaan - mutta omasta puolestani, kaikin mokomin, erittäin mielellään, koska liikkeelle pitäisi joka tapauksessa lähteä sieltä, missä piilovaikuttaminen on suorastaan normi ja missä sitä esiintyy kaikkein eniten ja kaikkein petollisimman muotoon kehitettynä, eli mainonnasta. Moisalan suositukset auttavat meitä siis eroon mainontabarbariasta. (26)

IV

Onnettomuudekseen Moisala aivan viimeisiksi sanoikseen kääntäiseekin koko tutkimusasetelmansa nurinniskoin päälle: "Meillä on täysi syy suojella viestinnän kuluttajien oikeuksia ja ottaa...heidän toivomuksensa ja reaktionsa todella vakavasti huomioon. Parhaiten se voi tapahtua ottamalla lähtökohdaksi vuorovaikutussuhde ja huolehtimalla siitä, että edellytykset tällaiselle tavoiteasettelulle luodaan nimenomaan sähköisen viestinnän alueella." (27) Teoreettinen argumentti (vuorovaikutuksellisuus) olikin siis muotoiltu viestinnän markkinaidean tueksi, eikä käytännöllisiä johtopäätöksiä suinkaan johdateltu käytäntöön nähden itsenäisestä teoreettisesta ideasta.

Havaitsemme siis Moisalan toimineen tuin roolissa (joskin hänen työsuorituksessaan on edellä osoitettuja puutteellisuuksia): "TUI on nykyisen markkinoiden ja tavaroiden ajan intellektuelli. Järjen vuokralle asettaja." (28) Ja se, mitä tui yleisesti ottaen tekee, on seuraavaa: "Kun hallitsijat ovat joutuneet vaikeuksiin hallittujen kanssa, kun vallan laillisuutta uhkaa taloudellinen, poliittinen tai ideologinen murtuminen, syntyy sivistyneistölle sosiaalinen tilaus uudelleen perustella olevien olojen ja vallitsevan valtarakenteen tarpeellisuus tai suorastaan välttä-

mättömyys." (29)

Tuin huoneentaulussa lukee: "Te toimitte - minä laadin toimintanne perustelut." Moisanan toimeksiantajia ovat pääoman tuotanto- ja kiertokulkuprosessin varsinaiset toimijat monenlaisissa naamioiden. Tarkemmin sanoen Moisanan tieteellinen toiminta on osa niin kutsumaani strigidae-syndroomaa, johon pääoma-aktorit (eräät televisiotoimintaa harjoittavat yhtiöt, elektronikkateollisuus, jne.) ovat Moisanan ohella kietoneet poliittisia puolueita ja niiden poliitikkoja, korkeakoulujen tieteellisiä laitoksia ja tutkimuslaitoksia, tieteellisiä seuroja, ym. - Mutta niinhän se on, taloudellisen kasvun ylläpitäminen vaatii sosiaalisten innovaatioiden tieteellistä kehittäelytyötä.

Kauko Pietilä

(*Strix commercialis*)

Viitteet:

- (1) HELSINGIN SANOMAT, 7.11.1979.
- (2) Ensinnäkin MOISALA, U.E. Viestintä subjek-
tina ja sen paradigman probleemi. Helsingin yliopisto, yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia, sarja A, nro 51/1978. Tämä tutkimus pitääyty tieteellisen työskentelyn lujien tulosten johtamiseen ja esittelyyn. Perustutkimuksen praktinen johtopäätös on esitetty tutkimuksessa MOISALA, U.E. Vuorovaikutus ja joukkoviestintä. MTV:n viestintäraportteja, sarja A, nro 3/1979.
- (3) MOISALA, U.E. Vuorovaikutus..., emt., s.9.
- (4) BRECHT, Bertolt. Der Rundfunk als Kommunikationsapparat. Teoksessa BRECHT, B. Gesammelte Werke, Bd. 18: Schriften zur Literatur und Kunst I. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1977 (1932), s. 129. - Moisala lienee jopa turhan vaatimaton saavutustensa korostamisessa. Kun hän nimitetään peruseräilyssä toteaa, että "... vuorovaikutussuhteita voidaan siis havainnoida ajattelun avulla tai ne näkemällä ja kokemalla," (MOISALA, U.E. Viestintä..., emt., s. 9), niin on kysymyksessä sen luokan metodologinen keksintö, joka lyö laudalta kaikki mahdolliset praktiset innovaatiot. - Mutta senkin uhalla, että siivutetaan Moisanan tärkeimmät saavutukset, keskityn esittelemään ja tarkastelemaan hänen harjoittamansa positiivisen tieteen tuloksia ja käytännöllisiä johtopäätöksiä.
- (5) MOISALA, U.E. Viestintä..., emt., s. 4.
- (6) Emt., ss. 5-11.
- (7) Emt., s. 6.
- (8) Ks. THAYER, Lee. Viestinnän tutkimus: kriittikki ja kehitysnäkymät. Teoksessa ERHOLM, E. & ABERG, L. (toim.). Viestinnän virtauksia. Otava, Helsinki 1978, ss. 15-42.
- (9) MOISALA, U.E. Viestintä..., emt., s. 12.
- (10) Emt., s. 13. On valitettavaa, ettei lukijalle selviä Moisanan tekstistä, mitä on se transaktio, jonka vuorovaikutus eli interaktio aiheuttaa viimeksimainitun osapuolissa.
- (11) Vrt. emt., s. 16: "Tähän olen päässyt teorian työvälineiden avulla eli havainnoimalla induktiivisesti itse viestinnän ja sille läheisten tieteenalojen nykytutkimusta sekä käyttämällä sille tarpeellista käsitteenmuodostusta." Vakavasti puhuen - "havainnoimalla induktiivisesti"? Ehkäpä Moisala on tarkoittanut: havainnoimalla ja induktiivisesti päättelämällä. Mutta sittenkin, että induktiivisesti olisi saavutettu viestinnän tutkimuksen teoreettinen murros ja uudelleensuuntaus? Jos Moisanan väite omasta metodologias-

taan ja sen menestyksestä pitäisi paikkansa, olisi hän saavuttanut jotakin, mihin edes luonnontieteet eivät ole yltäneet. Vrt. esim. KUHN, Thomas S. The structure of scientific revolutions. The University of Chicago Press, Chicago 1970. Kuhnin tieteenfilosofisten ajatusten mainio tiivistelmä (vähintään) on VERRONEN, Veli. Tiedon kasvun konseptiosta: Näkökulmia. Teoksessa LITTUNEN, Y. & RAUTIO, P. & SAARINEN, A. (toim.). Tieto, tiede, yhteiskunta. Keskustelua yhteiskuntatieteistä 1978. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, sarja E, nro 6/1978, erit. s. 32: "Todennäköistä" onkin, että induktiivisin keinoin ei (missään mielessä) voida yltää paradigmaattisiin lähtökohtiin eikä löytää neutraalia valinta-algoritmia paradigmojen valinnalle. ... - Kuhnin kanta on ei-induktionistinen joka mielessä siinä tapauksessa, että tarkastelun kohteena ovat paradigmaattiset lähtökohdat." - Moisan väitehan oli, että hän on induktiivisesti operoiden pystynyt mullistamaan viestinnän tutkimuksen paradigmaattisia lähtökohtia.

- (12) Tällä Moisala tarkoittanee seuraavaa: Viestinnän teorian esimerkiksi suomalaisessa perinteessä on tosin ollut tapana korostaa viestinnän kaksisuuntaisuutta (vrt. PIETILÄ, Kauko. Yleisradiotutkimuksen metodista. Teoksessa LITTUNEN, Y. ym., emt., s. 224). Esimerkiksi: yhteiskunnan informatiivinen "...prosessi i(t) muodostuu siitä informaatiota sisältävien viestien vaihdosta, johon yhteiskunnan jäsenet osallistuvat." (AHMAVAARA, Yrjö. Yhteiskuntakybernetiikka. Weilin+Göös, Helsinki 1976, s. 209. Lähes identtiset määritelmät löytyvät seuraavista lähteistä: NORDENSTRENG, Kaarle. Tiedotusoppi. Johdatus yhteiskunnallisten viestintäprosessien tutkimukseen. Otava, Helsinki 1975, s. 21. WIIO, Osmo A. Systems of information, communication, and organization. Research Institute of Business Economics, Helsinki 1975, s. 55.) Kaikki määritelmät

puhuvat informaation vaihdosta, jonka tietysti vaihtona täytyy olla kaksipuolinen tapahtuma; täten siis viestinnän teoreetikot yleensä ovat kyllä nähneet viestinnän vuorovaikutukseksi. Mutta toisin kuin Moisala muut tutkijat ovat pitäneet viestintänä myös yksisuuntaista sanomien lähettämistä. Tämän hyväksyessään he ovat menettäneet sen mahdollisuuden viestinnän normien muotoiluun, jonka Moisala on oivaltanut: viestinnän ideana on vuorovaikutus, ja tällä on normatiivista velvoittavuutta. Ja miksi niin? Viestinnän tarkoitus on aina ja kaikkialla (vrt. Moisan induktio) vuorovaikutus; viestintä on deformatunut eikä täytäkään tarkoitusaan, jos se on vain viestien lähettämistä kaavan $A \rightarrow B = X$ mielessä. - Ehkäpä tässä sfäärissä "induktiivinen havainnoiminenkin" on mahdollista. Missään tapauksessa Moisalaa ei paljoa vaivaa yhteiskunnallisten viestintäprosessien tosiasiallinen yksisuuntaisuus tai ylimalkaan yhteiskunnan historiallinen kehittyminen tähän tilaan. Hänelle riittää viestinnän "idean" löytyminen...

- (13) Nämä johtopäätökset sisältyvät tutkimukseen MOISALA, U.E. Vuorovaikutus..., emt., ss. 4-7.
- (14) Emt., s. 4. Toden totta - voikos sitä tuon ytimekkäämmin todeta!
- (15) Emt., s. 4. Moraalisen päätöksen kaasu-jalkaa polkemalla Moisala kehittää edelleen: "On...uskottava viestintäihmisen omaan kykyyn ja oikeuteen valita itse viestimensä ja se käytäntö, jolla hän niitä ja niiden tarjontaa hyödyntää." (Sama, s. 5.)
- (16) Mutta olemmehan jo todenneet, ettei Moisala suuriakaan välitä yhteiskunnan ja viestinnän historiallisesta kehityksestä ja muotoutumisesta, vrt. viite 12 edellä. Jos mitä puutteita Moisalalla siis on, on historiallisen perspektiivin täydellinen puuttuminen niitä vakavimpia. Näin on sen vuoksi, että Moisala vahingokseen johdettu näkemään vuorovaikutukseksi sen, mikä

itse asiassa on vuorovaikutuksen vasta-kohta ja mikä ensisijaisesti on sosiaalinen kytkentä arvon pohjalla ja esineiden kautta.

- (17) Tavaralla tarkoitan tässä marxilaiseen tapaan tuotteita, joita tuotetaan ensisijaisesti vain myytäväksi markkinoilla päämääränä tuotantoprosessiin sijoitetun pääomasumman arvosuuruuden kasvattaminen. Arvovälitteisellä yhteiskuntakehityksellä tarkoitetaan yhteiskunnan sellaista kehittymistä, joka on mukautumista tavaratuotannon, siis arvontuotannon esille nostamiin "yhteiskunnallisiin ongelmiin" ja "yhteiskunnallisiin välttämättömyyksiin". Sellaista on esimerkiksi oman yhteiskuntamme kehitys silmämääränä "kansainvälisen kilpailukyvyyn säilyttäminen".
- (18) Ks. WIIIO, Osmo A. Wiion lait - ja vähän muidenkin. Weilin+Göös, Helsinki 1977.
- (19) MOISALA, U.E. Vuorovaikutus..., emt., s. 5.
- (20) Minusta on tärkeää - Moisan tavoin - jatkuvasti palauttaa mieliin ns. informatiivisen ohjelmatoiminnan keskeisiä periaatteita, esimerkiksi juuri ajatus ohjelmatoiminnan itsenäisyydestä. Vrt. STORMBOM, N-B. (toim.). Yleisradion suunta. Toimintaedellytykset. Weilin+Göös, Helsinki 1969, s. 15: "Informatiivinen yleisradiotoiminta pyrkii tietoisesti välttämään sitä sensuuria, joka saattaa olla seurauksena...tunnustuksellisten totuuksien sisältymisestä ohjelmatoimintaan. ...Informatiivinen yleisradiotoiminta edellyttää mahdollisimman suurta riippumattomuutta kaikista painostus- ja intressiryhmistä, myös valtion johdosta." Tällaiseen perustetusta toiminnasta voisi vieläkin olla tuloksena sellaisia hienoja ja innostavia yleisradio-ohjelmia kuin esimerkiksi Reino Paasilinnan vakuutusohjelma, Nousukausi, Kansalaisen tietolaari jne.
- (21) MOISALA, U.E. Vuorovaikutus..., emt., s. 6. Informatiivisuuden pakkosyötöllä Moisala tarkoittanee paitsi Yleisradion tiettyä toimintatapaa myös ajatusta, että yleisra-

diotoiminnan tulee "...tarjota kansalaisille mahdollisimman paljon ja mahdollisimman oikeaa tietoa heitä ympäröivästä maailmasta." (STORMBOM, N-B., emt., s. 15.) Samaa vastenmielisyyttä kuin Moisala yli kaikkien kohtuullisten rajojen paisunutta ajatuksetonta ajankohtaistoimintaa kohtaan tuntee AHLROOS, Arvo. Dokumentti, henkireikä suomalaiseen todellisuuteen. Filmihullu, nro 3/1979, ss. 12-19. Niin tunnen minäkin.

- (22) Vrt. Neuvostoliiton lehdistöoloja: "Joukkotiedotusvälineet (lehdet) ovat 'kansallisia puhujalavoja', kollektiivisen tahdon ilmaisijoita. Tiedotusvälineitä pidetään tärkeinä demokraattisina instituutioina: yhtenä neuvostokansan vallankumouksellisena saavutuksena pidetään juuri sananvapautta - "riistämätöntä oikeutta esiintyä lehdistössä". (MARKKALA, Hannu. Joukkotiedotus ja moraalipolitiikka sosialistisessa yhteiskuntajärjestelmässä. Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos, tutkimuksia nro 4/1973, s. 17.) Juuri tätä implikoi loogisesti Moisan "uusi viestinnän tavoiteyhtälö"; se implikoi laajemmin myös kulttuuritoimintaa seuraavassa mielessä: "...suhteessamme joukkojen kulttuuritoimintoihin on pidettävä lähtökohtana sitä..., että joukkoprosessit ovat aina joukkojen oman toiminnan välittämiä. Meidän on otettava näihin toimintoihin osaa yleistäen, tukien, tieteel- listäen; ei niin, että syntyy uusia asian- tuntijaryhmiä, vaan siten, että joukot itse pystyvät johtamaan näitä toimintoja." (HAUG, W.F. Eräitä teoreettisia ongelmia keskustelussa työväenluokan kulttuurista. Tiede & edistys, nro 3/1979, s. 44.)
- (23) MOISALA, U.E. Vuorovaikutus..., emt., s. 7.
- (24) BRECHT, Bertolt. Vorschläge für den Intendanten des Rundfunks. Teoksessa BRECHT, B. Gesammelte Werke, Bd. 18, emt., (1927), ss. 121-122.
- (25) MOISALA, U.E. Vuorovaikutus..., emt., s. 7.

- (26) En voi kuin ihailia Moisan taitavuutta. Hän on onnistunut houkuttelemaan MTV:n julkaisemaan tutkimuksensa, jonka tulokset kohta kohdalta kiertyvät murentamaan erityisesti juuri MTV:n toiminta-ajatuksen ja -tavan pohjimmaisia pilareita.
- (27) MOISALA, U.E. Vuorovaikutus..., emt., s. 10. Eihän se tosin suuriakaan merkitse, että voimme todeta käytännöllisten vaatimusten sanalleen "teoreettisen keksinnön".

- Kovin vajalloeisestihan "teoria" tuntui kääntyvän käytännöllisiksi suosituksiksi - ei oikeastaan ensinkään.
- (28) BRECHT, Bertolt. Der Tui-Roman. Teokses- sa BRECHT, B. Gesammelte Werke, Bd. 12: Prosa 2. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1977, s. 611. Tui-problematiikasta ks. SIRONEN, Esa. Brecht ja intellektuel- lit. Tiede & edistys, nro 3/1978, s. 6.
- (29) SIRONEN, E., emt., s. 7.

NORDICOM

NORDICOM

NORDICOM

Tiedotustutkimus-lehden edellisessä numerossa (3-4/1979) jo kerrottiin erinäisistä suunnitelmissa NORDICOMin toiminnan kehittämiseksi ja laajentamiseksi. NORDICOMin hallitus ja dokumentalistit pitivät helmikuun puolivälissä Göteborgissa kokouksensa, joissa suunnitelmia täsmennettiin.

ATK-TIETOKANTA?

Hallituksen asettama dokumentaatiotyöryhmä (Esko Häkli, Lennart Weibull, Claus Kragh Hansen, Kirsti Thesen Saalen) jatkaa työtään tärkeimpänä tehtävänä selvittää, kannattaako perustaa atk-tietokanta ja missä muodossa.

Tietokannan perustaminen ei välttämättä eikä todennäköisesti merkitsisi painetuista - tai ylipäänsä kirjanmuotoisista - bibliografioista ja muista luetteloista luopumista, vaan sitä että painettujen luetteloiden rinnalle saataisiin on- tai off-linehakumahdollisuus.

Mikäli tietokanta perustetaan, se on järkevää suunnitella yhteismitalliseksi muiden pohjoismaisten tietokantojen kanssa (Scannet-verkoston eli pohjoismaisen informaatio- ja dokumentaatioverkon kanssa).

BIBLIOGRAFIAA KEHITETÄÄN

Pohjoismaisen bibliografian (Bibliography on Nordic Mass Communication Literature) käyt-

tökelpoisuutta yritetään parantaa jo ennen päätöksiä tietokannan perustamisesta.

Bibliografian käyttöä helpottamaan on tekeillä hakemisto, joka kattaa tähänastiset bibliografiat, siis vuodet 1975-1979.

Vuonna 1981 ilmestyvästä bibliografiasta lähtien kirjallisuusviitteet ovat maittain tekijän mukaisessa aakkosjärjestyksessä, kun järjestys on tähän asti ollut rekisteröinti-numeron mukainen.

MUUTOKSIA BIBLIOGRAFIAN SISÄLLÖSSÄ

Dokumentalistien kokouksessa vahvistettiin yhtenäinen käytöntö bibliografiaan otettavasta aineistosta. Pääperiaate on, että kaikki Pohjoismaissa painetut tiedotusalan julkaisut rekisteröidään, siis kirjat, artikkelit, monistheet jne. Viittä sivua pienempiä artikkeleita otetaan vain harkinnan mukaan. Suomen osalta laajennusta merkitsee, että myös käännökset ei-pohjoismaisista kielistä pohjoismaisille kielille otetaan mukaan.

Myös ulkomailla ilmestynyt pohjoismainen kirjallisuus rekisteröidään, siis pohjoismaisilla kielillä ja pohjoismaalaisten kirjoittaman lisäksi myös Pohjoismaita koskeva kirjallisuus.

Suomen osalta muutoksia tulee myös julkaisujen tiivistelmien (abstraktien) kieleen: vuodesta 1981 lähtien tiivistelmät kirjoite-